

Nogle Bidrag
til den dansk-vestindiske Handels Historie
i de første Aar (1671- c. 1680).
1)

Historisk Tidsskrift, Bind 7. række, 4 (1902)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_7rk_0004-PDF/hto_7rk_0004_97045.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=97045>

pdf genereret den : 28/5-2008

**Nogle Bidrag
til den dansk-vestindiske Handels Historie
i de første Aar (1671—c. 1680).¹⁾**

Af

Nicolai Abrahams.

Det er bekendt, med hvor stor Interesse Regeringen i det 17de Aarhundrede omfattede den oversøiske Handel, og hvorledes den ved Oprettelse af de store monopoliserede Handelskompagnier søgte at støtte denne Handel og opmuntre til Erhvervelse af Kolonier for Danmark.

Allerede under Christian IV var der i 1625 bleven givet nogle handlende Privilegium paa Oprettelsen af et vestindisk Kompagni; men Foretagendet blev ikke til noget den Gang. Efter endnu et mislykket Koloniseringsforsøg paa St. Thomas var det, at det vestindiske Kompagni oprettedes i Aaret 1671, og det var ikke ringe

¹⁾ Kilden til disse Bidrag er i det væsentlige „Det vestindiske Kompagni“s Arkiv, der findes deponeret paa Provinsarkivet her i Byen, og hvis Pakker og Protokoller de i Noterne optagne Kildehenvisninger sigter til. Dette Arkiv har tidligere været benyttet ved Udarbejdelsen af Krarups Afhandling i Personalhistorisk Tidsskrift 2. R. 6. B. S. 23—45 om den første danske Gubernur Jørgen Iversen, hvilken Afhandling har været mig til megen Nytte under Udarbejdelsen, baade ved Fremstillingen af de faktiske Forhold paa Øen og paa Grund af dens Kildehenvisninger.

Friheder, der gaves det ved Oktroyen af 11 Marts. Først og fremmest har det sin Interesse at se, hvorledes den Samvirken med Regeringen, som et saadant Handelskompagni forudsatte, gav sig Udslag paa mange Maader i dets Virksomhedsplan. I saa Henseende giver Oktroyens første Paragraf os gode Oplysninger, navnlig om Kompagniets Stilling overfor udenlandske Magter. Thi, skønt Regeringen jo selvfølgelig skulde have en vis Højhedsret over det Land, som maatte blive erhvervet, var det dog egentlig Kompagniet, der ejede Landet, og det fik altsaa ganske naturligt temmelig vidtstrakte Friheder til at optræde overfor fremmede Magter. Det fik saaledes Bemyndigelse til at oprette Forbund og føre Forhandlinger med Regeringerne i Vestindien, og, „naar de enten med Vaaben eller Gevalt bliver turberet“, da at gribe til saadanne Defensions- og Offensionsmidler, som de maatte finde fornødne „for Commerciens og Trafiquens Tiltagelse og Beskyttelse“, medens det derimod udtrykkelig paalægges Kompagniet, at de „Viderværdigheder“, som det maatte komme til at lide af europæiske Herrer, Potentater eller Stater, skal først indberettes til Regeringen, førend der skrides til nogen „Extremiteter“, dog at man i Tilfælde af ligefremt Angreb fra deres Side maa have Lov til at forsvare sig.

Ogsaa iøvrigt tilsiger Regeringen Kompagniet sin Støtte. Der gives det Beføjelse til at oprette Stæder, Fæstninger, „Logier“ og Kontorer. Regeringen skal indsætte Guvernører efter Kompagniets Forslag. Endvidere vil Regeringen gøre pekuniære Ofre; det forudses, at Kompagniet ikke strax vil kunne anskaffe Skibe til Bestridelse af Farten, og der afgives derfor det Løfte, at Kompagniet skal faa baade Skibe og Søfolk til Laans,

mod at det giver visse Afgifter af de hjemførte Genstande. Endvidere lover Regeringen at ville hjælpe Kompagniet med Mandskab til at dyrke Jorden i de nyerhvervede Lande, men rigtignok kun Mandskab, der fik disse Lande til mere at ligne Deportationssteder end Kolonier. Det hedder i Oktroyen, at Kompagniet maa faa „saa mange af de, som i vores Jærn og Fængsel dømmes, som de dertil tjenlig eragter, og af Kvindfolk saa mange, som de begærer, af de, som for deres uskikkelige Levnet er bragt til Hæftelse og i Spindehuset eller andetsteds findes“. Og endelig fik Kompagniet ogsaa det, som den Gang ansaas for det allernødvendigste, naar et Foretagende som dette skulde bringes ud i Livet: det fik Eneret paa Handelen paa de nyerhvervede Lande; „de, som mod Oktroyen handler paa Vestindien, skulle have Skib og Gods forbrudt til Kompagniet“.

Saaledes udrustet fremstod det vestindiske Kompagni i Aaret 1671. Regeringen valgte 3 betroede Mænd til dets første Direktører, nemlig Kancelliraad og Vicepræsident i Kommercekollegiet Jens Juel, Assessor i Højesteret og Kommercekollegiet Peder Pederssøn Lerche og Assessor i Kommercekollegiet Hans Nansen, til hvilke tre der, naar Kompagniet var dannet, skulde træde tre andre af Participanterne valgte. Ordningen af dets indre Forhold lignede nærmest, hvad vi nu til Dags kalder et Aktieselskab, med Direktion og Repræsentanter, og der udstedtes en Indbydelse til alle og enhver om at tegne sig for Andele i det nye Selskab. Andelene skulde koste 100 Slettedaler, og enhver af de 6 Direktører skulde eje mindst 2000 Daler i Kompagniet.

Snart blev ogsaa de nødvendige Penge tegnede; Kongen og Dronningen tegnede sig for hver 3000 Daler,

og de fleste af Rigernes Store blev Participanter; men desværre blev Kompagniet langt fra det indbringende Foretagende, man havde ventet. Idelig havde det Uheld at kæmpe med, Uheld, som forøvrigt tog deres Begyndelse strax ved den første Expedition til Vestindien.

Der var udrustet to Skibe, som Regeringen i Henhold til sine Løfter skulde laane Kompagniet, Skibene „den forgyldte Krone“ og „Færøe“. Det første Skib, der var mindre, sejlede forud for at undersøge Forholdene, det andet skulde følge efter med den udnævnte Guvernør Jørgen Iversen og Kompagniets Betjente, samt ikke mindre end 62 Straffefanger ombord. „Den forgyldte Krone“ kom ogsaa ganske rigtig ud til St. Thomas, men „Færøe“ lod saa længe vente paa sig, at det førstnævnte Skib vendte hjem igen uden at have foretaget sig noget Skridt for at sætte sig i Besiddelse af Øen. „Færøe“ var nemlig sprunget læk ude i rum Sø og havde maattet søge ind til Bergen for at omlade og udbedre Skaden. Det voldte stor Vanskelighed at holde de stridbare Elementer blandt Mandskabet i Ave, medens dette Arbejde stod paa, en Del løb bort, og Tallet af Straffefanger maatte udfyldes med nye fra Norge. Med alt dette forsinkedes Færden saa meget, at det varede hele 7 Maaneder (fra 20. Oktober 1671—26. Maj 1672), før man endelig naaede St. Thomas.

Men tilsidst naaede de dog frem. Skaren, der var stærkt formindsket paa Grund af Dødsfald under Vejs, landede paa St. Thomas og tog denne Ø i Besiddelse paa Kompagniets og den danske Krones Vegne. Man forefandt ved Ankomsten Øen forladt af dens tidligere Herrer, Englænderne; men vistnok samme Dag, som de danske var landet, kom der ogsaa et engelsk Skib med

Ordre til at tage Øen i Besiddelse¹⁾. Da Englænderne imidlertid saa Øen optagen af de danske, fortrak de dog hurtigt, og senere opnaaedes det ved diplomatiske Underhandlinger, at den engelske Regering tilskrev Guvernøren over de engelske Besiddelser om at frafalde alle Krav paa Øen²⁾. Den Ø, som vore Nybyggere kom til, bar dog ikke synderlige Spor af de tidligere Koloniseringsforsøg; efter hvad der berettes af en af Deltagerne i Færden, forefandt de kun en vild Skov, som de begyndte at hugge løs paa der, hvor siden Fortet kom til at staa³⁾.

Efterhaanden begyndte der ogsaa at komme Folk over fra de andre Øer for at nedsætte sig paa St. Thomas, og der tildeltes dem da Grunde, hvis Størrelse ahang af, hvor stort et Antal Personer — navnlig Slaver — vedkommende medbragte, efter at der dog først var afkrævet dem en Ed, ved hvilken de forpligtede sig til at være den danske Konge og det vestindiske Kompagni huld og tro i alle Maader og Guvernøren tro og hørsom i alt, hvad han maatte befale. En lignende Ed maatte ogsaa de fra Danmark medbragte Folk aflægge, naar de toges i Kompagniets Tjeneste.

Den 8. August samles Guvernøren med Landets Indbyggere — der var nu ialt kommet 9 fremmede Plantere til — og sammen med dem forfatter han en Vedtægt om Forholdene paa Øen⁴⁾. Den indføres i Landets Justitsprotokol og underskrives baade af Planterne og af Jørgen Iversen. Det er ejendommeligt for hin Tid —

1) Brev i Komp.'s Kopibog til Marcus Gjoe, envoyé i England, af ^{6/8} 1672.

2) Brev i Komp.'s Kopibog til Jørgen Iversen af ^{23/11} 1672.

3) Indk. Breve og Dokumenter Juli 1680.

4) Georg Høst: Efterretninger om St. Thomas. Kbh. 1791. S. 8—13.

men det var den Gang næsten en Selvfølgelighed — at denne Vedtægt begynder med Ordningen af de kirkelige Forhold paa Øen. Alle de, som er paa Landet og forstaar det danske Tungemaal, skal hver Søndag Formiddag lade sig finde i den Forsamling, som skal holdes ved Christiansfort — Navnet paa det Fort, man hurtig havde faaet bygget, vistnok paa Grundlag af de fra Engländernes Tid staaende Bygninger — og de, som forsømmer dette uden lovligt Forfald, skal give 25 Pd. Tobak til Straf. For de andre Nationer skal der holdes Gudstjeneste hver Søndag Eftermiddag, til hvilken disse under lige Straf har at indfinde sig. Endvidere skal enhver Husmand holde sine Folk og Husgesinde til Guds-frygt med Morgen og Aften at holde Chor, og den, som om Søndagen lader sine Folk gøre noget, som om Lørdagen kan forrettes, skal betale 50 Pd. Tobak. Efter disse Bestemmelser gaar man over til Reglerne om Landets Forsvar, thi det er en given Ting, at en lille Koloni som denne maa i hine urolige Tider stadig holde sig rede til at forsvare sig, noget, som man ogsaa senere skulde faa at føle Nødvendigheden af. Enhver skal holde sig og sin Husstand forsynet med de fornødne Vaaben, med Krudt og Kugler; naar der bliver slaet paa Trommen, skal alle holde sig rede, og hvis nogen faar Nys om Fjendens Komme, skal han skyde tre Skud af for at bringe det til almindelig Kundskab. Er det om Natten, skal han kun skyde et Skud, men saa forbydes det ogsaa alle og enhver ellers at skyde noget Gevær af efter Solens Nedgang. Bliver der skudt tre Skud fra Fortet, og samtidig Flaget er hejst, „da skal det være vores Allarmtegn“. Alt ordnes ganske som i

en belejret By, hvor man hvert Øjeblik venter Fjendens Indfald¹⁾.

De øvrige Bestemmelser i Vedtægten omhandler de mere fredelige og dagligdags Forhold, og navnlig én af disse giver et godt Indblik i, hvorledes et saadant Koloniseringsforetagende maa gribes an i den Tid. Det er Bestemmelsen om, at ingen maa forlade Landet uden Guvernørens Forlov. For vor Tid tager en saadan Bestemmelse sig unægtelig noget vel strix ud; men den betragtedes den Gang som ganske selvfølgelig. De Folk, som kunde ventes at ville nedsætte sig paa Øen, var nemlig alle sammen mere eller mindre Eventyrere, løse Existenser, der let lod sig lokke derhen, hvor Udsigten til Vinding vinkede dem; men det laa i Kompagniets Interesse at holde paa alle dem, man én Gang havde faaet fat paa. Thi ellers kunde det let hænde, at Foretagendet en skønne Dag gik i Staa af Mangel paa Arbejdskraft til Jordens Dyrkning. Med saa meget mere Grund opretholdt man en Regel som den anførte, fordi det strax fra Begyndelsen, for at lokke Nybyggere til, var bleven bestemt, at de, som vilde nedsætte sig paa Øen, skulde være skattefrie i de første 3 Aar, og da denne Skatteoppebørsel — 100 Pd. Sukker om Aaret for hver Person — var en ikke ganske ringe Indtægt for Kompagniet, gik det selvfølgelig ikke an, at Øens Indbyggere efter de 3 skattefrie Aars Forløb sagde Tak og Farvel for at søge nye og rigere Egne. I et Brev fra Guvernøren paa den

¹⁾ Endnu skrapere bliver Forsigtighedsforanstaltningerne, da det spændte Forhold til Franskmændene gør Frygten for et Overfald end mere levende. Det bestemmes da, at enhver, som rober til nogen af en fremmed Nation „dette Lauds Beskaffenhed og aabenbarer dem, hvad vores Magt og Mandtal her er“, han skal bøde 1000 Pd. Tobak.

den Gang franske St. Croix¹⁾ har vi forøvrigt en Efterretning om, at ganske det samme Forbud mod at flytte bort har været gældende der paa Øen, idet den franske Guvernør gør Besværing over, at der paa St. Thomas er en Mand og en Kone, som hører til paa hans Ø, og som han kun havde givet Orlov for en kortere Rejse; da de nu viser sig ikke at komme tilbage, vil han have Jørgen Iversen til at tvinge dem dertil, hvilket denne dog nægter.

Samtidig med at saaledes de retslige Forhold paa den danske Ø var bleven ordnede, tog man ogsaa fat paa Dyrkningen, eller, hvad der paa det Tidspunkt laa nærmere for, Skovens Rydning. Der anlagdes en Vej tværs igennem Øen, langs med hvilken de ankomne Plantere fik deres Lodder udviste. Med Hensyn til Beplantningen af Øen havde de danske stor Hjælp deraf, at Øen Tortola nylig var bleven forladt af sine Beboere, hvoraf en Del netop var komne over for at bosætte sig paa St. Thomas. Øen blev netop i de samme Dage indtaget af Englænderne; men de fleste af dens hollandske Beboere havde allerede da forladt den, og den engelske Officer, som havde indtaget den, kom over til St. Thomas for at gøre Indsigelse, fordi de danske havde givet dem et Tilflugtssted paa deres ny erhvervede Ø. Selvfølgelig protesterede den danske Guvernør mod alle Beskyldninger i saa Henseende, og det endte med, at han og Englænderen enedes saa godt, at denne endogsaa gav de danske Tilladelse til at hente, hvad de maatte behøve af Planter, paa Tortola. De Planter, som man saaledes forsøgte med, groede ogsaa ganske godt paa

¹⁾ Pakken „Uordnede Sager“.

St. Thomas; der nævnes naturligvis fortrinsvis Indigo, Tobak og Sukker, men ogsaa mange andre Ting, hvoriblandt saa forskellige Ting som Ananas og Hvidkaal.

Foreløbig havde altsaa Kompagniet naaet, hvad det havde sat som sit Maal. De ydre Betingelser for Knytelsen af en Handelsforbindelse med Vestindien var til Stede. Det skal kun kortelig her berøres, at de danske foruden St. Thomas tillige den 27. Juli 1675 besatte St. Jan i Henhold til en Fuldmagt in blanco, som Jørgen Iversen havde faaet med foruden Fuldmagten til at bemægtige sig St. Thomas i Kompagniets Navn. Senere hen kastede Kompagniet ogsaa sine Øjne paa Tortola. Denne Ø ejedes den Gang — i 1680 — af en Hollænder ved Navn Humpton, og Kompagniets Direktion tilskriver sin Faktor i Holland, at det er kommet den for Øre, at han har tilbudt at sælge den til nogle andre for 200 Stück van Achten, og beder ham forhøre sig noget nøjere om Øens Salg, navnlig hvorvidt dens nuværende Ejer har Lov til at sælge den til en ikke-hollandsk Undersaat. Senere opgives dog Tanken om et Køb, da man er kommen til den meget fornuftige Erkendelse, at den billigste og bedste Maade at komme i Besiddelse af Øen paa er ved ligefrem at bemægtige sig den, hvilket dens nærværende Tilstand frembyder Mulighed for, eftersom den er forladt af sine Ejermænd¹⁾. Saa lovløse var Forholdene i Vestindien den Gang.

¹⁾ Breve i Komp.'s Kopibog af ²⁷/₁₁ 1680, ¹/₃ og ⁵/₃ 1681. Det fremgaar forøvrigt af Brevet af ¹/₃, at det var den hollandske Ejer af Tortola, der havde den væsentligste Skyld i, at det første Koloniseringsforsøg fra dansk Side paa St. Thomas var mislykket.

Vi er nu komne til det Punkt, hvor en Redegørelse for Kompagniets Virksomhedsplan vil være paa sin Plads. Hovedøjemedet med Handelen paa Vestindien var selvfølgelig at indføre Kolonialfrembringelser til Danmark, erhvervede dels ved Dyrkning paa den danske Ø, dels ved Køb fra Naboerne. Til Gengæld skulde Kompagniet forsyne sin Koloni med alle de Nødvendighedsgenstande, Klæder, Føde o. s. v., som efterhaanden viste sig nødvendige. Til den Ende udsendtes der her fra Danmark Skibe til Kolonien, og disse Skibe skulde saa vende hjem med Ladning af Kolonialvarer. De Planter, hvis Dyrkning man forsøgte paa St. Thomas, var derfor ogsaa ganske naturligt saadanne, som med størst Udbytte kunde indføres i Moderlandet, navnlig Sukker, Tobak, Bomuld, Indigo og Ingefær. Af disse Planter var det, efter alt at dømme, Tobakken, der lykkedes bedst, og den synes i det hele taget at have været Øens Hovedprodukt i de første Aar. Sukkeret vilde det ikke rigtig lykkes med, d. v. s. Sukkerplanterne trivedes ganske godt, men Sukker kunde der ikke laves af dem, hvad enten Fejlen har ligget i Rørene eller i Kogningen; saa meget er vist, at det Produkt, der blev tilvirket, viste sig at blive ganske sort, og Følgen var den, at alt det Sukker, som i den første Tid indførtes her til Landet fra vor Koloni, var dyrket paa St. Croix og de andre Øer omkring, hvor det var købt for Kompagniets udsendte Varer. Tobakken gik det som sagt bedre med — om den end ingenlunde — hvad vi siden skal se — var synderlig eftertragtet, naar den var kommen her til Danmark. At Tobaksdyrkingen dog betalte sig bedre end Dyrkingen af de Sukkerrør, som der ikke var andet at gøre med end at lave Rom af, ser vi af en

Forordning, som Jørgen Iversen udstedte i September 1675. Han siger heri, at „eftersom Tobakken i Danmark er mere begærlig og værd end som Sukker heller Indigo og som Tiden nu ankommer, at Tobakken skal blive plantet“, saa lover han paa Kompagniets Vegne, at han vil købe al den Tobak, som de kan levere til Kompagniet inden den 15. Juli 1676¹⁾).

De Varer, som sendtes herhjemme fra til Forhandling i Kolonien, var af de forskelligste Slags. Det var saltet Kød og Flæsk i Tønder, Ost og Smør, Brugsgenstande og Køkkenredskaber, Lærred og uldne Stoffer, Ammunition og Vaaben, Redskaber til Jordens Dyrkning og mærkelig nok ogsaa de Redskaber, der havde de særlige Virksomheder ude i Vestindien — Sukkerkogningen og Indigodyrkingen f. Ex. — til Forudsætning. At dette sidste virkelig er Tilfældet, kan ses af en Fortegnelse over de første Skibes Ladninger, der findes blandt Kompagniets Papirer. Det fremgaar heraf, at Guvernøren foruden, at han sendte forskellige Sager hjem til Reparation, tillige sendte nogle Redskaber „til en Skabelon“, altsaa for at de hjemme kunde lade lignende gøre og sende ham ud.

En meget efterspurgt Artikel ude i Vestindien var ogsaa den Gang Neger-slaver. Det var derfor en ikke ringe Fordel, da Kompagniet ved Bevilling af 28 November 1674 tillige opnaaede Ret til at besejle Guinea og de danske Besiddelser der; thi der aabnedes derved Mulighed for ogsaa at forsyne Kolonien i Vestindien med denne højst nødvendige Artikel. Siden den Tid kaldtes Kompagniet „det vestindisk-guineiske Kompagni“.

¹⁾ Indk. Sager. Sept. 1680.

I Jørgen Iversens Breve til Kompagniet lyder der stadige Opfordringer til at sende flere Slaver over, og man kunde sikkert ogsaa vanskeligt faa for mange af dem, da det var en kendt Sag, at de var de dygtigste og mest udholdende Plantagearbejdere, og de indfødte paa Øerne, „Karaiberne“, som man ogsaa forsøgte at gøre til Slaver, var en langt svagere Race; navnlig havde de en ubehagelig Tilbøjelighed til at løbe bort, saa snart Lejlighed bød sig, — noget som forøvrigt ogsaa Negrene skaffede Europæerne mange Ærgrelser med. Neger-slaverne betragtedes ikke som Mennesker, de var simpelthen Husdyr, og den Behandling, der blev dem til Del, var ofte meget haard. Allerede det er karakteristisk, at de aldrig benævnes „han“ eller „hun“ — men ganske simpelt „den“. Naar de havde forset sig paa en eller anden Maade, og der skulde sikkert ikke meget til, saa blev de piskede med nogle Svøber, der efter en Beskrivelse af Jørgen Iversen¹⁾ lavedes af Liner saa tykke som Hyssing eller Sækkebaand, hvoraf en 2 à 3 Stykker hver paa 1½ Alen blev bundet midt i paa en kort Kæp, saa at der blev 4 à 6 Ender. Der haves ogsaa Efterretninger om grusommere Straffe, f. Ex. Afhugning af den ene Fod, der anvendtes for at vænne dem af med den irriterende Vane at løbe bort. Næsten mere barmhjærtig var en Straf, der anvendtes mod en Neger, som havde dræbt en Negerinde. Hans Hoved blev afhugget med en Øxe og sat paa en Stage; derpaa blev hans Legeme hugget i 4 Stykker, der blev ophængt paa 4 forskellige Træer paa forskellige Steder af Øen, andre til Skræk og Advarsel.

¹⁾ Indlæg af 12/9, 1681. Indk. Sager. Aug. 1681.

Alle de her nævnte og mange andre Genstande var det altsaa Guvernørens Pligt at faa afsat paa Øen, og i Stedet skulde han indkøbe Kolonialvarer til at sende hjem. Det, som imidlertid i saa høj Grad særtegner denne Omsætning, er den næsten fuldstændige Udelukkelse af Brugen af Penge. Thi det forholder sig virkelig saaledes, at denne Omsætningens Bærer — nu et uundværligt Led i ethvert Handelsforetagende — i denne Mellemand savnedes fuldstændig og i hvert Fald slet ikke toges med i Beregningen. Men dette forstaas dog ganske godt ud fra den Forudsætning om Handelens Karakter, som er given i det foregaaende, og var vel ogsaa almindeligt i den Tids Kolonialhandel. At Guvernørens Mellemværende med Kompagniet skulde have Penge til Mellemlid, var i og for sig ganske overflødig. Han var kun at betragte som Kompagniets Faktor i Vestindien, og Varerne, der sendtes ud, overlodes ham ganske naturligt som et Slags Depositum uden Betaling. Om den stedlige Omsætning paa Øen gælder lignende Betragtninger: de Varer, som Guvernøren havde Brug for, tiltuskede han sig ganske simpelt hos Planterne for sine oplagte Varer. Og desuden, hvor skulde ogsaa Pengene være komne fra? Det lille Samfund paa Øen havde ingen Adgang til at skaffe sig nogen Forsyning, idet der ikke synes at være bleven sendt Guvernøren Penge ud, og de Plantere, som nedsatte sig paa Øen, har næppe haft nogen større Beholdning med. Altsaa hjalp man sig uden, og i hvert Fald i Forholdet overfor Beboerne af St. Thomas var dette ogsaa ganske naturligt. Varerne overlodes dem paa Kredit, og naar Høstens Tid kom, leverede Planterne det avlede — eller saa meget deraf, som de havde faaet Varer for — til Guvernøren som Betaling for, hvad de

i Aarets Løb havde faaet. Men hvorledes afgjordes det nu, hvormeget der fra hver Side skulde ydes, havde man ikke en Værdimaalestok for de leverede Ydelser? Jo, det maatte man selvfølgelig have, thi ellers vilde der aldrig kunne opnaas Enighed om Mellemregnskabet's Opførelse. De udleverede Varer maatte ansættes til en vis Værdi, med hvilken de opførtes i Regnskabet. Her venter vi i vore Dage at finde Pengene anvendte — saa at sige billedligt — men heller ikke dette var Tilfældet. Den bestaaende Værdiendighed var — 1 Pd. Sukker. Alt regnedes ud i Sukker: 1 Pd. Ost koster 4 Pd. Sukker, et Par Sko koster mellem 45 og 60 Pd., en Hat ligefra 40—125 efter sin Finhed. 1 Alen Blaarlærred koster 10 Pd. Sukker og en Pot dansk Brændevin 8. Disse Priser tager sig jo ganske ejendommelige ud for vor Tid, men endnu mærkeligere bliver det, naar der en sjælden Gang forekommer Penge i Regnskabet; thi dette hænder selvfølgelig, navnlig i Forholdet til de fremmede Købmænd, man ogsaa handlede med; saa bliver ogsaa Pengene — for Nemheds Skyld — omsat i Sukker. 1 Stück van Achten koster 25 Pd. Sukker.

Som Følge af disse Forhold er det ganske naturligt, at Guvernøren ligefrem udsteder en Slags Anordning om de forskellige Produkters Værdi i Forholdet mellem hverandre indbyrdes. Den Opfordring til at plante Tobak, som er anført ovenfor, ender med en saadan Angivelse af, til hvilken Pris Tobakken skal antages, og vi ser, at Guvernøren den 2 Januar 1678 og samme Dag Aaret efter bekendtgør Aarets Priser saaledes, at 1 Pd. Indigo, 12 Pd. Sukker og 10 Pd. „Kroptobako“ skal her paa Landet regnes for at være af én Værdi fra denne Dags Dato, og indtil anden Forordning derom gjort vorder.

Da Plakaten udstedes i 1679, er der mærkeligt nok den Tilføjelse, at hvert Pd. Sukker eller dets Værdi i andre Varer skal regnes for 3 Skilling danske udi Penge. Er et Samfund som dette ikke netop den allerægteste Form for et Nybyggersamfund, hvor enhvers Formue kun er hans Hænders Arbejde i Forbindelse med den Jord, der er tildelt ham til Dyrkning?

Vi har allerede i det foregaaende set, hvorledes der strax fra Nybyggersamfundets Stiftelse er taget i Betænkning, at det ikke vilde blive Penge, Omsætningslivet skulde baseres paa, idet der som Bødestraf fastsættes et vist Antal Pd. Tobak. (Maaske havde man den Gang — med Henblik paa, hvad der vilde blive Øens Hovedprodukt — tænkt sig 1 Pd. Tobak som Regningsenheden.) Et Sted i en af Regnskabsbøgerne fra St. Thomas i de første Aar fremviser et ganske morsomt Exempel paa disse Bødestraffes Udførelse i Praxis og derigennem paa hele det udviklede Regnskabssystem. Der staar opført:

„Carel Baggert skyldig til Straf for det han bagede

Cassaw ¹⁾ om Sondagen	83 Pd. Sukker
Nok skyldig til Anklageren Joris Huitfeldt.....	42 - —
Joris Huitfeldt Kredit formedelst Carel Baggert.....	42 - — “

Det fremgaar heraf, at de 42 Pd. Sukker, som C. B. skal betale J. H., kun kommer til Udbetaling ved Postering paa de paagældende Parters Konti hos Kompagniet.

En anden Hovedejendommelighed ved Mellemandelen paa Øen var den, at det kun var Kompagniet, der maatte have Lov til at forsyne Øens Beboere med europæiske Nødvendighedsartikler; hvis Kompagniet skulde faa det rette Udbytte af sin Koloni, maatte al Omsætning gaa

¹⁾ En vestindisk Frugt, der anvendtes til Tilvirkning af Brød.

igennem Guvernøren. Monopoliseringstanken var for hin Tid saa tilvant og Omsætningens Frihed et saa lidet kendt Begreb, at det faldt ganske af sig selv, at man ikke tilstod fri Handel paa Øen. Men her var et Punkt, hvor de indvandrede Plantere skaffede den danske Guvernør fuldt op af Bryderier. Et Sted skriver han, at navnlig den ovenfor nævnte Carl Baggert var slem til at passe Folk op, naar de kom sejlene til Øen, førend de endnu havde faaet Tid til at henvende sig til Guvernøren, og afkøbte dem de bedst sælgelige Varer til stor Skade for Kompagniets Handel. En Gang sammenkalder Guvernøren — i Anledning af nogle Tvistigheder — hele Øens Befolkning og forelægger dem det Spørgsmaal, hvad de har at klage over ham, og hertil svarer de, at de ikke har andet at klage over end netop dette Punkt, at han ikke vil tillade dem at fare ombord i de Skibe, som kommer til Havnen¹⁾. Man kan jo heller ikke undre sig over, at dette var et Punkt, paa hvilket det faldt vanskeligt for de fremmede Plantere at underordne sig den danske Styrelse, idet de ofte kunde faa deres Varer billigere paa andre Nationers Skibe end for de Priser, som Kompagniet eneraadigt satte. Men denne Betragtning var netop Kompagniets Hovedgrund til at fastholde Frihandelens Nægtelse i sine Instruxer til Guvernørerne; thi, hvis de fremmede kunde levere Varerne billigere end Kompagniet, saa fik Kompagniet slet ingen Handel²⁾.

Medens saaledes Planterne skulde være udelukkede fra Handel med fremmede Nationer, var det selvfølgelig, at saadan Handel ikke var Kompagniet selv forment;

¹⁾ Indk. Sager. Sept. 1680.

²⁾ Brev i Komp.'s Kopibog af $\frac{1}{2}$ 1681.

for det første skulde Guvernøren have Lov til at udfylde sine Forsyninger fra fremmede Skibe i Tilfælde af, at Kompagniets Skibe udeblev, og for det andet er det indlysende, at de store Skibsladninger, Kompagniet sendte ud til Vestindien, ikke udelukkende var bestemte for den lille Koloni paa St. Thomas. Guvernøren skulde ogsaa sørge for at faa dem afsatte paa de andre Øer af Antillerne, og navnlig synes det at have været St. Croix, der blev et ikke helt lille Afsætningsmarked for de danske Varer¹⁾.

Fra Begyndelsen af havde de danske slet ikke Lov til at handle paa St. Croix. Tilladelse hertil opnaaedes i Januar 1673. Og denne Tilladelse har ganske sikkert været af ikke ringe Betydning for det danske Kompagni. Thi St. Thomas kunde langtfra yde en tilstrækkelig Mængde Kolonialvarer til fuld Ladning af de Skibe, som Kompagniet sendte, og det var selvfølgelig lettest, naar de skulde hentes ude fra, at kunne faa dem fra det nærliggende St. Croix. Meget snart synes der ogsaa at

¹⁾ Forholdet mellem St. Thomas og St. Croix oplyses ganske godt ved en Brevvexling mellem Guvernørerne paa de nævnte Øer, som, delvis i Uddrag, indsendes i Afskrift af Jørgen Iversen til Kompagniet (findes i Pakken „Uordnede Sager“). Den fores fra dansk Side for en Del paa hollandsk, fra fransk Side udelukkende paa fransk; men der er det mærkelige, at begge Parter gensidig klager over, at de ikke kan forstaa hinandens Breve. J. I. forstaaer ikke fransk og maa lade de franske Breve oversætte for sig; men hans Oversætter er netop i nogen Tid syg. Hvorvidt den franske Guvernør tror, at de hollandske Breve, han modtager, er skrevne paa dansk, er ikke godt at blive klog paa; thi han skriver et Sted, at han er i Forlegenhed med Oversættelsen af de Breve, „som De skriver mig til paa dansk“ — men længere nede skriver han, at, skønt han har Folk paa Øen, som forstaaer hollandsk, forstaaer de dog ikke at læse det. Forøvrigt er J. I.'s hollandske vist ingenlunde det ulasteligste.

være kommen en temmelig regelmæssig Skibsfart i Gang med mindre Baade mellem de to Øer. Franskmændene har aabenbart med Glæde grebet den Mulighed for Forsyning, som her viste sig, eftersom de var afskaarne fra Forsyning fra Moderlandet paa Grund af Krigen med Holland¹⁾, og snart opstod der paa begge Sider Ønsket om en endnu fastere Forbindelse. Efter flere mislykkede Forsøg i denne Retning opfordrer den franske Guvernør Jørgen Iversen til ligefrem at oprette et Magasin paa St. Croix, og til Bestyrer heraf raader han ham til at antage en vis Mons. Scherpsteen, der efter hans Sigende besidder alle de Egenskaber, som en saadan bør være i Besiddelse af. Han kan begge Landes Sprog, han er nedsat paa St. Croix og kender alle Indbyggerne — navnlig de daarlige Betalere fra de gode —, for hans Troskab indestaar den franske Guvernør, og han har en Hest, paa hvilken han kan foretage de nødvendige Forretningsrejser for Jørgen Iversen. Guvernøren paa St. Croix lover ham desuden sin Hjælp og Beskyttelse i alle Henseender.

Alt tyder saaledes paa, at der har været et ret livligt Handelssamkvem mellem de to Øer, og at denne Handel foregik væsentlig paa samme Maade som Handelen mellem Kompagniet og Beboerne af St. Thomas — nemlig uden Mellekomst af Penge —, er ogsaa sikkert. Ogsaa her er Sukkeret den almindelige Regningsenhed, og her jo med saa meget større Ret, som det virkelig var med Sukker, der betaltes, i den Tid St. Thomas endnu ikke kunde frembringe brugeligt Sukker. Ejendommeligt nok har vi en Efterretning om, hvorledes Penge ogsaa i denne

¹⁾ Personalhistorisk Tidsskrift. II. R. 6. B. S. 35.

Handel kun forekom yderst sjældent, ja man kan næsten sige betragtedes som en Slags Handelsvare, ligesom alle de andre europæiske Varer, der var Genstand for Omsætningen. Det er den franske Guvernør, som en Gang skriver til Jørgen Iversen, at han har Brug for nogle Penge og derfor gjerne vil af med noget Sukker, hvis han kan faa Penge for det. Jørgen Iversens Svar gaar ud paa, at han ikke har mere end 2 Stück van Achten i Penge, „en dat is in schellingen“, men hvis de kan hjælpe ham, saa staar de til hans Tjeneste.

Snart viste der sig imidlertid Vanskeligheder ved Handelen mellem St. Thomas og St. Croix, og man faar egentlig nærmest det Indtryk, at de vextende franske Guvernørers Forhold overfor Jørgen Iversen ikke har været ganske loyalt, vel nok paavirket af den spirende Uvilje mellem de to Rigers Regeringer, der snart skulde føre til aabent Fredsbrud. Hvad der navnlig var skadeligt for de danskes Handel, var, at Kompagniet efterhaanden fik ikke saa faa Penge eller rettere ikke saa lidt Sukker til Gode hos Indbyggerne af St. Croix. Af et Brev fra Jørgen Iversen til Kompagniet fra 1676¹⁾ fremgaar det, at de udestaaende Fordringer Nytaarsdag 1676 beløb sig til i alt 397132 Pd. Sukker. Vel skyldes heraf de 200472 Pd. alene paa St. Thomas, og det betragter Guvernøren som temmelig sikre Fordringer; men det var dog altsaa temmelig nær op mod 200000 Pd., som skyldtes paa de andre Øer, og heraf faldt de 115576 alene paa St. Croix. Han forklarer, at „den meste Gæld er kommen formedelst de første 2 Skibes bedærvelige Varer, som jeg formedelst deres Bedærveligheds

¹⁾ Jørgen Iversens Kopibog 1675—76.

Skyld maatte se at skille mig af med. Thi jeg tænkte, at der dog vilde med Tiden være Betaling at bekomme for det, naar det var solgt, mens, naar det var bedærvet, var der intet for at forvente, og med saaledes at give Kredit i Førstningen blev jeg vore Varer quit og bekom ogsaa Færøs Ladning (o: naturligvis Returladning af Kolonialvarer), og dersom jeg havde i Førstningen ikke saa begyndt at give Kredit, da skulde der en stor Del af Færøs Cargasoen haft blevet bedærvet og Skibet maaske haft kommen foruden Sukker hjem igen“. Men denne Kreditgivning har vænnet Folk til at forlange Kredit, naar de købte noget af ham, og det maa han nu blive ved med at give for ikke at støde Kunderne for Hovedet. Endelig klager han over, at han ikke har nogen paalidelig Mand, som han kan sende omkring paa de andre Øer for at indkræve Fordringerne. „Havde jeg turdet selv fare fra Landet, der skulde ej haft staaet saa megen Gæld ud, som der gør; mens det synes, som jeg er som indlukt i et Fængsel, saa at jeg ej tør eventyre det at fare længere fra Landet end til Bocken Eyland¹⁾, og det dog ej uden Frygt, og dér kommer jeg ej mere end én Gang om Aaret“.

Hertil kommer saa yderligere, at Guvernøren paa St. Croix synes at ville gøre alt for at lægge Hindringer i Vejen for Indkrævelsen af disse store Fordringer. I Begyndelsen af Aaret 1676 kommer han nemlig pludselig frem med, at han nu har faaet de strengeste Ordre fra sin Regering til, at han i Fremtiden ikke maa tilstede en eneste fremmed Adgang til at handle paa St. Croix. Selv om dette forholder sig rigtigt, hvad der i og for sig

¹⁾ En af Smaaøerne omkring St. Thomas.

ikke er nogen særlig Grund til at betvivle, saa skulde dette dog ikke kunne hindre, at Fordringer indkrævedes, der skrev sig fra den tidligere Handelsforbindelse, som var fuldstændig lovlig. Men det vil den franske Guvernør aldeles ikke gaa med til: han venter et fransk Krigsskib til St. Croix hver Dag, og hvis dette fik det danske Flag at se i St. Croix's Havn, vilde denne Overtrædelse af de strænge Ordre komme ham dyrt til at staa. Han opfordrer derfor Jørgen Iversen til — om ikke andet saa pro forma — at sælge ham et Skib, som saa under fransk Flag kan føre det skyldige Sukker over til St. Thomas. Sagen er aabenbart den, at han trænger til et Fartøj, og han har tænkt, at han paa denne Maade snildt kan skaffe sig ét. At det virkelig er dette, han tilsigter, kan ses deraf, at de franske paa St. Croix samtidig med eller kort efter disse Forhandlinger bemægtiger sig et dansk Skib, som har været paa Handelsrejse rundt til de andre Øer. Vel gør de det kun under det Foregivende, at det er Guvernøren over alle de franske Besiddelser i Vestindien, som har givet Befaling dertil, fordi han havde Brug for Skibet i et bestemt Øjemed, og under mange Undskyldninger og megen Krokodillegraad, men Faktum er, at de tilbageholdt det og brugte det. Jørgen Iversen gør mange Modforestillinger, og da der kommer en ny Guvernør paa St. Croix, forklager han den forrige. Denne har ikke ment det oprigtigt med ham; han har givet ham Lov til at føre Gods til St. Croix og forhandle det, og nu nægter han ham Betalingen derfor; at Jachten tilbageholdes, er ham meget til Hinder o. s. v. — Lige meget hjælper det altsammen.

Paa den Tid, da disse Begivenheder foregaar i Vestindien, var Krigen mellem Danmark og Frankrig i Virke-

ligheden erklæret, men sikker Efterretning herom var endnu ikke kommen til det Sted, hvor de to Magter havde nærmest til at støde sammen — til Vestindien. Alligevel sporer man paa mange Maader — ogsaa bortset fra de foran skildrede Begivenheder, der er de ligefremme Udslag af den Krigsforventning, som laa i Luften — et mindre nabovenligt Forhold. Jørgen Iversens Breve til Kompagniet er baade paa dette Tidspunkt og senere fulde af Forespørgsler om de diplomatiske Forholds Udvikling. I Brevene fra den franske Guvernør slaas der hele Tiden paa, at der endnu ikke er kommen Underretning hjemmefra om Krigens Udbrud. Men tydeligst tegner det spændte Forhold sig i et Brev¹⁾, som opsnappes af nogle hollandske Kapere fra Curaçao i et fransk Skib, og som af disse sendes til den danske Guvernør; Hollænderne var som bekendt de danskes Forbundsfæller i denne Krig. Det hedder heri, at Hollænderne har erklæret Sverige Krig, og man mener ikke, at de danske vil tøve længe med at gøre ligesaa — hvis det da ikke allerede er sket — og det tilraades derfor, saasnart man har faaet sikker Kundskab om denne Begivenhed, at gøre et Tog til St. Thomas for at se, om man ikke der kunde „attrapere“ noget.

Trods denne lidet venlige Stemning fortsættes Handels-samkvemmet mellem de to Øer dog stadig, og Handelen synes endda snarere at være kommen ind i en noget roligere Gænge, omend Klagerne over Jachtens Tilbageholdelse endnu lyder, og skønt de danskes Fordringer stadig ikke bliver betalt. Det er aabenbart, at Fransk-mændene gerne vil holde det gode Forhold gaaende saa

¹⁾ Gengivet i J. I.s Kopibog 10/s 1676.

længe som muligt, fordi de i disse urolige Tider ser deres væsentligste Kilde til Forsyning med europæiske Varer i St. Thomas. Guvernøren paa St. Croix indsender stadig sine Bestillinger paa Varer: han gør opmærksom paa, at af de Tønder Oxekød, han har bestilt, agter han at tage de 12 til sit eget Forbrug, hvorfor han beder om at faa dem extragode; han bestiller 600 Alen Lærred til 8 og 10 Pd. Sukker Alen o. s. v. Og paa den anden Side ser man af Brevene, at det meste af det Sukker, som sendtes hjem til Danmark, stadig var tilvirket paa St. Croix — og ogsaa en Del af Tobakken. De to Guvernører er ivrige efter at sende hinanden Gaver, ligesom for at vise i det ydre, hvor venskabeligt Forholdet endnu er. Naar Jørgen Iversen sender sin franske Kollega 6 Skinker, sender denne 2 Faar tilbage.

Skønt Kilderne til Udredelsen af Forholdet, de oftnævnte Breve, ophører med Aaret 1676, tør man dog sikkert antage, at alt er gaaet omtrent paa samme Maade i det følgende Aar. Franskmændene har vel nok med Forsæt holdt de danske i Uvidenhed om Fredsbrudet, fordi de har ment at se deres Fordel derved. Der foreligger Efterretning om, at den danske Guvernør endnu saa sent som den 8. Januar 1678 intet sikkert véd¹⁾. Men ikke mange Dage efter skulde han paa den føleligste Maade faa Visheden i Hænde.

Det var den 3. Februar 1678, at Franskmændene endelig kom²⁾. De landsatte en Styrke paa St. Thomas, forsøgte at faa Fortet til at overgive sig; men da dette mislykkedes, plyndrede og røvede de rundt omkring i

¹⁾ Komp.'s Kopib. i Brev til J. I. af 7/6 1678.

²⁾ Kilden til det følgende er en lang Indberetning fra J. I. i Indk. Sager. Sept. 1680.

de værgeløse Plantager det bedste, de havde lært. De bortførte i alt 3 af Kompagniets Tjenere som Fanger, samt 18 Negerslaver og 2 frie Negre, der havde nedsat sig paa Øen som Plantere, med disses Hustruer. Den ene af de frie Negre lykkedes det rigtignok at undslippe, men den anden og de to Hustruer førte Franskmændene med sig til St. Croix og solgte dem som Slaver.

Dette Overfald havde gjort et aldeles overvældende Indtryk paa den danske Guvernør; fra det Øjeblik havde han ikke mange rolige Timer mere af Frygt for en Gentagelse. Selv om han nok tror, at Fortet er stærkt, saa mener han dog ikke, at det vilde kunne modstaa et Angreb, naar ikke alle Øens vaabenføre Mænd var til Stede for at forsvare det, og det, som gør Faren for en Overrumpling allermest overhængende, er, at Øen er saa stærkt skovbevokset, og navnlig at Skovene de fleste Steder laa saa nær op ad Vejene, at Fjenden ved at lægge sig i Baghold i Skovene let vilde kunne afskære Øens Beboere fra at samle sig i Fortet. Derfor har han selv i lang Tid holdt sig paa Fortet, og i 15 Maaneder har han kun én Gang været ude at se til sin egen Plantage. Men han gør endda mere; for at kunne afværge Fjendernes Angreb samler han for længere Tid hele Øens Befolkning med Negre o. s. v. hos sig paa Fortet, og lever med dem, „som at vi havde været et Husgesind“¹⁾. Han lader Planterne arbejde for sig paa Fortet og i dets umiddelbare Nærhed, mod at love dem, at, naar der indtræder roligere Tider, skal han med Kompagniets Arbejdere gøre Gengæld paa deres Plantager. Han slagter en hel Oxe og fordeler den til de forsamlede

¹⁾ Hvorvidt han ikke allerede havde begyndt hermed, førend Franskmændene kom, fremgaar ikke ganske klart af hans Brev.

og indbyder dem alle til Gæst ved sit eget Bord. Kort sagt: Karakteren af en belejret By bliver end mere udpræget end nogensinde.

Endelig falder Sindene noget mere til Ro, omend Uvisheden om Fredsslutningen stadig er til Stede — vistnok lige til Jørgen Iversen fratræder sin Stilling som Guvernør og forlader Øen i 1680. Et Brev fra Guvernøren paa St. Croix¹⁾ i 1680 til den nye danske Guvernør Nicolai Esmit besegler endelig Freden, men faar ikke Handelssamkvemmet mellem de to Øer til atter at blomstre. Guvernøren betoner stærkt, at hans Regerings Hensigt er, at ingen fremmede maa handle paa St. Croix; et nabovenligt Forhold er alt, hvad han kan byde.

Man mærker tydeligt paa det hele, at Fransk-mændene paa St. Croix kun har ønsket at handle med de danske paa St. Thomas, saalænge Forholdene var saadanne, at de selv kunde have nogen Gavn deraf. —

Det lader sig desværre ikke nægte, at det i de første Aar gik skævt for Kompagniet i mange Retninger, men der var ogsaa i de Tider mangfoldige Vanskeligheder forbundne med et Foretagende som dette.

Der var nu først det, at det var svært at faa Kolonien befolket; mange Ting afskrækkede Folk fra at tage ud til de varme Lande; der var megen Dødelighed blandt dem, som rejste ud, og det endte med, at Landet ligefrem kom i Vanry paa Grund af sin Usundhed. Kompagniets Direktion skriver i December 1673, at „alle Mennesker her gruer nu for at didfare, synderlig eftersom Skibsfolkene, som hid er kommen, her haver udraabt, at I lader Folkene sulte og tørste, saa de derover

¹⁾ Indk. Sager Marts 1680.

dør“. Det var aabenbart Jørgen Iversens meget fornuftige Forsøg paa at faa Folkene til at vænne sig til en anden Kost end den tunge danske, der blev saaledes udlagt, og Direktørerne raader ham derfor ogsaa i det samme Brev til i Førstningen „at spise Folkene noget paa dansk Manér, og at de faar saa meget Mad, de gider æde; thi vores danske Folk er vant her at have fuldt op“. Mon ikke det var det allergaleste Raad, de kunde give ham? Var det ikke netop, fordi de Folk, som sendtes ud til Vestindien, ikke vilde vænne sig af med den tunge Levemaade, de var vante til, at de bukkede under for det tropiske Klima? Dansk Brændevin, stærkt tysk Øl, Flæsk og deslige, det var de Ting, der blev givne Expeditionen med som Proviant, og det var ogsaa en væsentlig Del af de senere Skibsladninger.

Men foruden denne var der mange andre Grunde, der medvirkede til den store Dødelighed. Der var Klimaet, som i Virkeligheden vistnok var meget usundt, fordi Øen var saa tæt bevokset med Skov; der var den stærke Drik, som bar det betegnende Navn „Killdyfvel“, som blev nydt i store Maader; der var det svære Skovrydningsarbejde i det hede Klima; der var det, at „nogle af Folket formedelst Ladheds Skyld, og at de ej vilde holde dem renlig, skulde have stor Besværing af Utøj og Orm, som der udi Landet findes“ — ja hvor kan man med alt dette undre sig over, at Folk døde som Fluere, og at de, der var hjemme, kun havde liden Lyst til at forsøge deres Lykke derude. Saa var det, Regeringen greb til det lidet heldige Middel, at sende Bremerholms Folk derud for at aftjene deres Tid der. Dette havde man jo allerede begyndt paa, da Jørgen Iversen første Gang sendtes ud for at tage Landet i Besiddelse, og

hermed fortsatte man i Aarene efter — til liden Baade for Oprettelsen af ordnede Samfundstilstande paa Øen. Snart er det hele Skarer, man tager ud af Slaveriet og sender afsted, snart lyder Dommen over en Misdæder ligefrem paa Arbejde i Vestindien i saa og saa mange Aar¹⁾, ja der forefaldt endogsaa det Tilfælde, at en Person, der var bleven dømt til Bremerholm, bliver sendt til Vestindien, fordi den Person, han har forurettet, ansøger derom for at faa ham kraftigere uskadeliggjort²⁾.

Noget — men ikke meget — bedre har de Folk været, som af egen fri Vilje nedsatte sig paa St. Thomas; mest var det jo Udlændinge, franske, engelske, hollandske Plantere fra de omliggende Øer — ikke altid af de mindst stridbare — men som oftest Folk, der paa Grund af flere Aars Ophold i det fremmede Klima tilførte Øen en levedygtigere Befolkning, end der kunde faas herhjemme fra. Velsete var disse Folk ingenlunde, og i Jørgen Iversens Breve til Hjemmet lyder der stadig mere indtrængende Anmodninger om at skaffe Folk fra Hjemmet derud. „Det skulde og være allerbedst, at vi dette Land med vor egen Natie kunde bebygge; thi, som det nu har ladet sig anse, da haver vi os ej stort paa de fremmede Nationer at forlade, og de tyske agter os ikkun for nogle dumme danske, som de os og kalder dumme Denen. Dog jeg vil forbaabe, at de skal finde Forstand nok i én kaldet dum Den til at vise deres Selvikheds Pratikers Daarlighed“. Det, som han allermost klager over, og som gør ham det allervanskeligst at holde Styr paa de forskelligartede Elementer i det lille

¹⁾ Indk. Sager Sept. 1680.

²⁾ „Diverse kgl. Udfærdigelser“.

Samfund, er Drikkeriet. Killydvelen skaffer ham mange urolige Timer. Saalænge han selv var den eneste, der frembragte denne eftertragtede Drik, gik det dog nogenledes an; thi saa kunde han holde op med Udskænkningen, naar han syntes, de havde nok. Men da først de andre Plantere har skaffet sig de fornødne Midler til Tilvirkningen, bliver det rent galt. Først forbyder han dem at udskænke Drikken i Pottemaal, saa tilbyder han dem selv at ville købe alt, hvad der tilvirkedes, til samme Pris, som de andre Steder kunde faa — men alt forgæves. Han skriver, at der var mange Nætter i den Tid, hvor alle Øens Beboere var forsamlede paa Fortet, hvor der ikke var 10 à 12 ædru Mænd i hele Forsamlingen¹⁾. Under Indflydelsen af den stærke Drik var det, at de lod sig henrive til al den Opsætsighed mod Guvernøren, som denne i sine Breve idelig og idelig klager over.

Denne Vanskelighed ved at opnaa en nogenlunde ordentlig og vindskibelig Befolkning paa vor Ø parrede sig saa med alle de andre større og mindre Aarsager, der alt i alt bevirkede, at Kompagniet kun fik ringe Fremgang i de første Aar. Først var der naturligvis Krigen med Sverige, der, foruden sine Virkninger ude i Vestindien, som er beskrevne ovenfor, ogsaa lod sig mærke i de nordlige Farvande. Talrige Kapere fyldte Farvandene heromkring, der var evige Besværigheder med, hvilke Havne Skibene turde løbe ind i og hvilke ikke, og ofte blev Kompagniet afholdt fra at sende de fornødne Forsyninger ud til Kolonien. Exempelvis kan det nævnes, hvormeget Besvær man havde, da Skibet

¹⁾ Indberetn. fra J. I. i Indk. Sager Sept. 1680.

„Havmanden“ i Februar 1676 ankom med Ladning fra Vestindien til en engelsk Havn; man tør ikke uden videre lade Skibet gaa derfra til sit Bestemmelsessted; først skriver Kompagniet til den danske Envoyé i London Marcus Gjøe og beder ham udvirke, at Skibet pro forma bliver forsynet med engelsk Søpas og ført af en engelsk Kaptajn. Denne snedige Udvej opgives dog senere, da man erfarer, at en hollandsk Flaadeafdeling er under Opsejling for at konvoyere et hollandsk Skib, der samtidig er kommet til samme Havn, — hvorfor man beder om Tilladelse til at lade det danske Skib følge med Konvoyen til Holland. Ogsaa dette mislykkes imidlertid, da det danske Skib ikke hurtig nok kan gøre sig sejlklar til at følge med Konvoyen, og med Angst og Bæven følger Kompagniets Direktører Skibet, da det endelig uden ringeste Hjælp begiver sig ene paa Vej over til Holland. Farten lykkes dog, og de vestindiske Varer sælges i Holland¹⁾.

Heller ikke de hjemlige Forhold var ubetinget gavnlige for Foretagendet. Det viser sig navnlig deri, at mange af de indtegnede Participanter tøvede med Indbetalingen af deres lovede Indskud — dels paa Grund af Pengemangel, dels sagtens ogsaa fordi Foretagendets Vovelighed skræmmede dem — og dette bevirkede atter, at Selskabet i de første Aar af sin Levetid kom til at arbejde med utilstrækkelig Kapital. — Men, hvad værst var: heller ikke Salget af de vestindiske Varer indbragte saa meget, som man havde tænkt sig.

Hver Gang der var kommen en Ladning hertil Landet, blev Varerne solgte ved Auktion, som efter Be-

¹⁾ Komp.'s Kopibog i Breve omkr. Febr. 1676.

kendtgørelse afholdtes paa Børsen. De blev solgte i Pundevis i større Partier, f. Eks. à 100 Pd. Indigo eller 500 Pd. Sukker efter Prøver, der fremvistes under selve Auktionen. (Disse Prøver tog Auktionarius efter endt Auktion med sig hjem som Løn for sin Ulejlighed.) De købende skulde selv betale Tolden af de Varer, som de købte, hvis de forblev her i Landet; udskibedes de strax igen, var de helt toldfri. Ved disse Lejligheder samledes da de fleste af Byens større Handlende paa Børsen til den fastsatte Tid — en Del af dem var selvfølgelig paa dobbelt Maade interesserede i Auktionens Udfald, idet de selv var Participanter i Selskabet — og Opraabningen begyndte. Ved den første Auktion, som holdtes den 24. November 1673, solgtes Sukkeret for $6\frac{3}{4}$ à 7β Pd. Paa næste Auktion den 23. Marts 1675 gik noget af Sukkeret ned til 5β . Maximum var ogsaa her 7β . Den næste Auktion holdtes den 27. August 1677, og her var der næsten ingen, der vilde byde paa Sukkeret; det gik meget lavt, og det meste blev tilslaaet Selskabets ene Direktør Peder Pederssøn Lerche, der bød pro forma. Og endelig ved Auktionen den 7. November 1681 gik Sukkeret ikke højere end mellem 3β og $5\frac{3}{4} \beta$ Pd. Bomulden gik det paa samme Maade med: den gik ved den første Auktion op til 20 à 24 β Pd., ved den næste Auktion opnaaedes der kun $16\frac{1}{4}$ à 17β . Indigoen blev ved den første Auktion solgt for omtrent 5 Ƴ Pd., næste Gang gik den op til ca. 6 Ƴ ; men næste Gang igen var den faldet helt ned til 3 Ƴ 4 β . — Ogsaa Tobakken gik det tilbage med.

Grunden til disse mindre gode Resultater maa naturligvis for en væsentlig Del søges deri, at de Varer, der frembødes, ikke var synderlig gode. Dette faar vi ogsaa rigelig Bekræftelse paa gennem Kompagniets Papirer.

Først var der Tobakken. Om den skrives der i Instruxen til den anden danske Guvernør, Nicolai Esmit, at den „formedelst Overflødighed af Salpeter ikke kan holde Ild udi Piberne“, hvilket han opfordres til at søge at faa „remedieret“¹⁾. Hvorvidt Grunden til denne uheldige Egenskab ved Tobakken virkelig har været den salpeterholdige Jordbund, tør man maaske betvivle, naar man hører, at Jørgen Iversen en Gang købte 28 Ruller Tobak til at sende hjem, og de vejede 1315 Pd., „men fordi at her var noget bedærvet den Gang, han dennem købte, blev de ej højere antaget end 600 Pd.“ Kanske maa ogsaa Søvandet bære sin Del af Skylden for, at Tobakken ikke vilde brænde. — Det meste af den Tobak, der kom hjem, var spunden i Ruller paa omkring 50 Pd. Rullen; men en Gang klages der over, at den var for tykt spunden, og „saasom samme Tobak ej er saa begærlig udi Norge, Sverrig og Skaane“, saa anbefales det for Fremtiden at spinde den paa samme Maade som „Martinix Tobak“, nemlig „smal, stenglig og ej af højere Vægt end 40 à 50 Pd. hver Rulle“. — Samtidig beder de, om der maa blive sendt noget „Blade-Tobak“ σ : uspunden Tobak; men ogsaa denne bliver det galt med senere hen. Ved Auktionen i 1677 maa den sælges for 9 à 9½ β Pd. — „og fattes udi bemeldte Blade de Slags Blade, som kaldes Bedeck-Bladen, foruden hvilke de ej vel kan bruges“. Rulletobakken er det denne Gang endnu værre med. Den kan de slet ikke komme af med, med Undtagelse af de 40 bedste Ruller, der blev

¹⁾ At denne Opdagelse gav Anledning til Planer om Oprettelse af et Salpetersyderi paa Øen, var ikke af saa stor Betydning, som det vilde have været, hvis den indførte Tobak havde været god.

solgt for $7\frac{1}{4}$ β Pd.; Resten er der ingen der vil byde mere for end 4 β Pd.

Sukkeret, hvoraf som nævnt det meste hentedes paa St. Croix, var heller ikke saa godt, som det kunde have været, naar det kom hertil. Hvor udmærket det end maaske kan have været, da det indskibedes paa St. Thomas, saa taaltes det i hvert Fald ikke den lange Sørejse. En ganske betydelig Mængde af det var udlækket, saa meget, at det efter en Opgørelse i Kompagniets Papirer var 20 pCt., der var det normale Svind paa Sukker — snart lidt over, snart lidt under, men dog uden Tvivl mere end tilbørligt¹⁾. Hvad der i Brevene til Guvernøren fortælles om, hvorledes Varerne forefandtes ved Ankomsten hertil, lyder rigtignok ogsaa ganske eventyrligt. Blandt Sukkeret fandtes der den ene Gang 3 Oxehoveder, hvori der ikke var det aller ringeste Korn af Sukker, ikke en Gang saa meget, at man kunde se, at der havde været Sukker i, og alligevel laa disse nederst i Lasten blandt de andre Sukkertønder. Hvorvidt man her skal tro paa et Bedrageri fra en eller anden Funktionærs Side — sikkert ikke fra den bundhæderlige Jørgen Iversens — eller om det maa tilskrives Rotterne, er naturligvis ikke godt at sige. Men heller ikke det Sukker, som virkelig kom hertil, var synderlig indbydende. Der var 6 Fade i én Ladning, „som ikke bedre var end Sirup, og 2 Fade blandt dennem, som ere saa tynde, at de slupre som Vand, og som mere end Halvparten er udlækket“. Efter dette kan det egentlig snarest undre, at der dog blev betalt 5 à 6 β for Pundet.

¹⁾ En Opgørelse af de 5 første Skibes Sukkerladning viser en samlet Vægt af Sukkeret i Vestindien paa 739241 Pd., i Europa paa 580429.

Noget Bomuld — eller Kattun, som det da hyppigere kaldtes — var ubrugeligt, fordi det var bleven sendt i ganske uforarbejdet Tilstand — eller vel snarere, uden først at være rensat. „Bomulden med Stenene udi tjener ikke til at hidskikke; thi den ej her kan sælges; tilmed er den anden Bomuld hel skiden og besudlet og derfor ikke vel kan sælges, som den, som der var hvid og ren“. En anden Gang var det gaaet saa galt med Bomulden, at Rotterne havde gnavet alle de Sække i Stykker, i hvilke Bomulden var nedpakket, „ja saa ganske, at alle de Palter, som fandtes tilbage, næppe kunde være en Sæk, og Bomulden var forspredt af Rotterne det hele Rum over“.

Ogsaa de Varer, som Kompagniet sendte Jørgen Iversen til Forhandling, ankom, som vi ovenfor har set, i mindre vel bevaret Tilstand til Vestindien, hvorfor denne i sine Breve stadig advarer imod at sende bedærlige Varer derud, Kød, Flæsk, Fisk, Øl, Vin, Olje, Tran og sligt, „mens forskeyde Slags klædendes Varer, dog mest Lærred og forskeyde Slags brugeligt Gods og tørre Varer, som ej kan i kort Tid bedærves“. Og vi kan derfor vel nok antage, at en væsentlig Del af Skylden for de omtalte Onder, ligger i den langsomme Skibsfart og rimeligvis ogsaa i daarligt indrettede Lasterum i Skibene. —

Vi har her fulgt Kompagniets Virksomhed i dets første vanskelige Aar, Aar, som i meget blev skæbnesvangre for dets og i det hele for den oversøiske Handels Kaar i Danmark for lange Tider. — Det Synspunkt, under hvilket de fleste maatte se den begyndte Virksomhed, har været Skuffelsens; thi man havde troet, at det var det pure Guld, som stabledes op i

Kasser og Baller og Tønder og Sække paa Kompagniets Kajer og i dets Pakhuse, men man fik snart at mærke, at det Sukker, der var som skiden Sirup, og den Tobak, som ikke vilde holde Ild udi Piberne, kun vanskeligt lod sig omsætte paa Auktionen i ringe Kobberskillinger. Der skulde hengaa mange Aar, før vor Koloni blev den Rigdomskilde for Moderlandet, som den virkelig en Gang har været.
